

Відгук офіційного опонента
на дисертаційне дослідження Рахмайлова Євгена Васильовича
"Рефлексія передумов ідеології фашизму в соціальній філософії
Німеччини (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.)", поданої
до захисту до спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 при
Житомирському державному університеті імені Івана Франка на
здобуття наукового ступеня кандидата наук за спеціальністю 09.00.03 -
соціальна філософія та філософія історії

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Опонент логічним чином має розпочати опонування з визначення рівня нагальності та теоретичної загостреності проблеми ідеології фашизму в соціально-філософському дискурсі. Якщо політико-правовий статус фашизму є чітко фіксованим, а діяльність партій та основ його ідеології регламентованими, фашизм залишається світоглядним орієнтиром для деякої, хоч і незначної, частини населення. Фашизм як ідеологія, яка ґрунтується на продукуванні віри в філософськи-орієнтовану міфологію, є серйозною соціально-філософською проблемою і постає як "міна уповільненої дії", що загрожує новими соціальними вибухами. Дисертант звертає увагу на те, що претензія міфології німецького нацизму на створення нової соціально-світоглядної картографії, на формування нової цивілізаційної ідентичності, культури, антропології та метафізики в сучасних умовах робить її аналіз досить актуальним завданням для соціально-філософської рефлексії.

Опонент повністю погоджується із дисертантом в тому відношенні, що актуальність теми дисертаційного дослідження, визначається наступними обставинами. По-перше, обмеженістю наявного соціально-політичного і економічного аналізу фашизму без урахування генетичної залежності фашистської ідеології від певних соціально-філософських концепцій та соціально-орієнтованої метафізики. Фашизм у Німеччині був не випадковим явищем, а продуктом її культурної, історичної та духовної еволюції. Соціально-філософська рефлексія вимагає глибшого вивчення фашизму при виокремленні із тематики німецької соціальної філософії другої половини XIX – першої половини XX ст. протоелементів ідеології та міфології

фашизму.

По-друге, констатуючи загалом зростання кількості досліджень фашизму, варто зазначити, що філософські науки перебувають лише на початковому етапі первинної концептуалізації цього матеріалу, у зв'язку з цим дослідження, присвячені антропології фашизму, на основі синтезу ідей зазначених напрямків філософської рефлексії стають одним з важливих завдань соціально-філософського аналізу. У цьому легко переконатись, аналізуючи праці М. Гайдеггера, В. Зомбарта, Е. Юнгера, К.-Г. Юнга та ін.

По-третє, хоча дослідження фашизму стають предметом пильного інтересу як у представників різних сфер і галузей знання, так і в широких колах громадськості, проблема його соціальної онтології, яка пов'язана із метафізикою та етикою, і досі залишається на периферії досліджень.

Таким чином, характеризуючи тему дисертаційного дослідження С.В. Рахмайлова, слід, в першу чергу, підкреслити її значну та безсумнівну актуальність. По-перше, дисертація є однією з перших пошукових робіт в соціальній філософії, що має на меті вирішення такого складного наукового завдання, як соціально-філософський аналіз передумов ідеології фашизму в соціальній філософії Німеччини другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.

Незважаючи на неабиякий інтерес до об'єкта цієї роботи в цілому як у минулому з боку класиків світового рівня, а також сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників, слід погодитись із дисертантом у тому, що значимість саме соціально-філософської рефлексії засад ідеології фашизму не викликає, на думку опонента, жодних сумнівів.

Нарешті, актуальність дисертаційного дослідження виходить із того, що в роботі практично вперше, без зайвих евфемізмів, в соціальній філософії ставиться таке важливе, з точки зору розвитку українського суспільства на етапі його трансформації, питання, як необхідність усвідомлення зв'язку ідеології фашизму із конфліктом між традиційним, модерним та постмодерним соціальними життєустроями, які часто поєднуються в

ідентичності однієї і тієї самої країни.

Виклавши основні аргументи щодо обґрунтування актуальності дисертаційного дослідження, логічно перейти до ступеня обґрунтованості тих положень дисертації, які виносяться на захист в якості іноваційних та відповідних критичних зауважень, які стосуються змісту роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їхня достовірність та новизна, а також зауваження й побажання щодо змісту дисертації

Головна позитивна риса дисертаційного дослідження полягає, на переконання опонента, в спробі перегляду сучасних наукових та суспільних передумов ідеології фашизму в соціальній філософії Німеччини. При цьому дисертант не уникає заглиблення у суто теоретичні питання обґрунтування характеру зміни ролі соціальної філософії в суспільному житті і політичній сфері Німеччини 20-40 р. ХХ ст.

Дисертант, проаналізувавши великі масиви літературних джерел, пропонує оригінальне бачення сучасної системи соціальної неоетнології фашизму, згідно з якою в ідеології фашизму філософськими засобами конструюється програма неоантрополатрії із новим соціальним життєустроєм, котра: а) покладена в основу міфології фашизму із арійським міфом про переваги нордичної раси над іншими расами і народами; б) утворює трансформовану міфологію людського буття, підміняючи собою культурні та інтелектуальні основи європейської цивілізації, окреслюючи зв'язок між культурно-історичними епохами минулого і моделлю будівництва "нового" суспільства і держави.

В результаті дисертантом представлено власну концепцію заявленої проблеми. Так, безперечно, ця концепція не може вважатися остаточною, але слід брати до уваги, що в дисертації дослідницька робота має пошуковий характер.

На думку опонента, висновки та пропозиції, запропоновані

дисертантом, мають певне практичне значення для дослідження соціально-філософських засад ідеології фашизму в Німеччині. Тому доречними, хоч і дискусійними є постановка дисертантом мети та завдань дослідження, визначення об'єкту та предмету дисертації, вибір методичних інструментів дослідження.

Але не завжди у нього виходить чітко дотримуватись розмежування ознак об'єкта та предмета дослідження. У тексті першого розділу дисертації це, часом, ускладнює сприйняття задекларованих дисертантом елементів новизни. Але безперечним є запропонований підхід до осмислення наукової проблеми, який пропонує соціальній філософії пропозицію, а саме - теоретико-концептуальну модель міфологізації свідомості в Німеччині, яку репрезентовано як тривалий системно-універсальний процес, що перебуває під впливом множини чинників; продукт міфологізації свідомості у попередні епохи; організаційно-управлінська основа для створення нової соціальної антропології та метафізики, своєрідність котрих полягала у філософсько-спекулятивному обґрунтуванні ультра націоналізму як міфологічної системи нацистської Німеччини, основою якої є арійський міф про перевагу нордичної раси над іншими

Досить вагомими й достатньо обґрунтованими результатами дослідження ми вважаємо, зокрема, такі:

- вихідні положення рефлексії передумов ідеології фашизму, згідно з якими неоміфологія фашизму, її взаємозв'язок із класичним німецько-скандинавським міфом як культурною основою, постає спробою відродження національних цінностей у вигляді неоязичницької антрополатрії, що пояснює конфронтаційність фашистської Німеччини та її спрямованість на боротьбу з іншими культурними ідентичностями;

– сформульовано теоретико-концептуальну модель міфологізації свідомості в Німеччині, згідно якої (завдяки легітимуючому соціально-філософському дискурсу) нацистська пропаганда стала організованим центром міфотворчості, який зміг приборкати, систематизувати, скерувати в потрібне русло стихійний процес фашизації масової свідомості, визначала включення і

виключення у масову свідомість та філософський дискурс переважної більшості соціально-політичних міфів нацистської Німеччини, реанімувала політичну антропотеологію і пристосовувала її до мінливої дійсності

Опонент вважає за необхідне висунути шерех зауважень які мають характер рекомендаційних і не стосуються змістовної оцінки значущості дисертаційного дослідження, а саме:

1) наявність в роботі багаточисельних «відступів» загального характеру, які стосуються пропедевтики та формального визначення понять (це, хоча і неможна вважати недоліком дисертації, проте, автор доволі часто захоплюється визначеннями ідеології, фашизму, екзистенціалізму тощо);

2) необхідність включення новішого матеріалу та виключення деяких застарілих, неактуальних висновків, які несуть ідеологічне, зокрема - діалектико-матеріалістичне навантаження, що часто створює контраст між ретельною аналітичністю в розгляді позицій Шубарта, Розенберга, Гайдеггера, Гітлера та деякою однобічністю авторських оцінок. Автору варто було б припускати вільніший стиль міркувань стосовно співвідношення онтологічних, гносеологічних та соціально-антропологічних засад ідеології фашизму, не зацентровуючись на історичних фактах, як це іноді має місце в роботі ;

3) деяку зплутаність в інтерпретації понять, які стосуються розмежувань розуміння фашизму як ідеології та соціальної практики;

4) деякі спроби прирівнювати умоглядні (спекулятивні) судження до ідеологічних настанов. Автор створює логічні імплікації між судженнями філософського штибу та ідеологією фашизму, хоча зв'язок між ними потребує ретельнішого доведення.

Незважаючи на висловлене, наведені в дисертації положення та висновки теоретичного характеру створюють можливість для подальшого соціально-філософського дискурсу ідеології фашизму в Німеччині не лише минулого, але і сучасності. Тому висновки, прогнози та пропозиції, які підтверджує у тексті роботи дисертант, свідчать про те, що розроблені ним

теоретичні підходи повинні якщо не використовуватися негайно, то, бодай, враховуватися в практиці державного управління на самому високому рівні, які б інші нагальні проблеми не стояли перед країною. Якщо ці проблеми буде нема кому вирішувати, то про інше годі й казати.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих здобувачем працях

Ознайомлення з текстом дисертації та автореферату, а також з текстами статей (6 у фахових виданнях України та 1 в іноземному виданні) та виступів Рахмайлова Є.В. на конференціях, надає підстави зробити висновок про те, що результати дослідження досить повно викладені в публікаціях автора. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих статтях здобувача відповідає вимогам п. 12, 14 чинного "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника". Вимогам п. 13 вищезгаданого "Порядку..." відповідає і оформлення автореферату дисертаційної роботи. Основні положення дисертації і зміст автореферату, як свідчить ознайомлення з текстом дисертації, яке здійснив опонент, є ідентичними.

Висновок

Проаналізувавши текст роботи, опонент дійшов до висновку, що наукові положення роботи цілком обґрунтовані, підтверджені результатами соціально-філософських досліджень. Висновки та рекомендації роботи є достовірними, базуються на результатах досліджень, що мають доволі високий ступінь репрезентативності. Як свідчить текст роботи, дисертаційне дослідження пов'язане з науковими програмами, вихідні дані яких наведено у авторефераті. Зміст автореферату в основному ідентичний розділам дисертації. Його оформлено відповідно тим вимогам, за якими повинні оформлятися автореферати кандидатських дисертацій. Зазначені вище недоліки та дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, бо їх слід розглядати як вказівки на перспективні

напрямки для продовження роботи над темою.

Сформульовані в дисертації результати дослідження мають теоретичну цінність, бо робота виконана на достатньо високому науковому рівні. Це підтверджує, що засади дисертаційного дослідження правильні, усі поставлені завдання виконано, мета досягнута, покладена в основу дисертації наукова проблема розв'язана.

Дисертація написана чіткою, зрозумілою для сприйняття мовою, відрізняється професійним рівнем використання понятійно-категоріального апарату і логічністю викладення матеріалу.

Всі перераховані положення та висновки дисертаційної роботи є теоретично обґрунтованими й становлять конкретний і результативний внесок дисертанта у сучасну соціальну філософію. Зміст автореферату цілком узгоджено з головними положеннями дисертації здобувача.

Отже, дисертаційне дослідження Рахмайлова Євгена Васильовича "Рефлексія передумов ідеології фашизму в соціальній філософії Німеччини (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.)" за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною та практичним значенням відповідає основним нормативним документам МОН України, зокрема п. 9, 11, 12, 13, 14 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", ухваленого постановою Кабінету Міністрів України, № 567 від 24 липня 2013 року, що дає підстави оцінити її позитивно і зробити висновок, що її автор, **Рахмайлов Євген Васильович**, заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії

Офіційний опонент:

доктор філософських наук,

професор, зав кафедрою філософії

Національної академії СБУ

_____ **В. В. Остроухов**

